

Posudek disertační práce

Fakulta výtvarných umění VUT v Brně

Mgr. art. Zuzana Janečková, 2012

ID-IDENTITA (NE)ZNÁMÁ (time specific in-cognito instantná id-entita)

Doktorský studijní program: Umění ve veřejném prostoru a umělecký provoz (strategie prezentace)

Školitel: Prof. akad. soch. Tomáš Ruller

Otázky umělecké identity jsou v dějinách umění fundamentálním tématem, které je v diskursu umělecko-historických disciplín zejména v posledních dvou dekáдах poměrně systematicky studováno a diskutováno. Není třeba zdůrazňovat, že se tak děje především v úzkém sepjetí s proměňujícím se postavením a rolí umělce ve společnosti a s řadou souvisejících faktorů. Nikdy dříve však nebyla umělecká identita tak komplikovaným fenoménem jako ve 20. a na počátku 21. století, kdy se stává, nad rámec předchozích historických kontextů, programovou součástí tvůrčích postojů a strategií. Velmi jednoduše lze předpokládat, že důležitost tématu přímo úměrně vzrůstá s rozvojem moderního umění. Pokud nicméně autorka podotýká, že identita je dnes již „zprofanovaným“ pojmem – na druhé straně nemůže být pochyb o tom, že patrně nikdy předtím nevybízela k tolika různým formám a potažmo obsahům či významům a k přemýšlení o nich. O aktuálnosti tématu tedy není třeba pochybovat.

Páce doktorandky se soustředí na jednu (nebo ještě spíše její různé možnosti) specifickou formu identity – a sice na identitu „skrytou“ - zastřešující pestrý rejstřík dalších synonymických pojmů a jejich opozitní varianty, jako jsou: ne-známá identita, in-kognito, instantní identita atd. Je třeba podotknout, že její (ev. jejich) tematizování je předmětem jak teoretické práce, tak rovněž vlastní umělecké tvorby autorky, která je dnes již v tomto směru čitelně vyprofilovanou tvůrčí osobností a jejíž přehled dokládá ve svém důkladně zpracovaném portfoliu. Teoretickou a praktickou složku disertační práce je tedy třeba chápat v ambivalentnosti jejich vztahu, jako koherentní autorský celek.

Výsledná teoretická práce má na už první pohled v kontextu doktorských projektů velmi nezvyklou kompozici a dosti originální formu. Nejde o klasický lineární text, ale je koncipována – kromě úvodních kapitol - jako abecedně řazený slovník více než 200 hesel, které nějak souvisejí s pojmy identita a anonymita. Patrně bychom mohli na tento útvar použít

rovněž označení – tematická, popř. monotematická encyklopedie. Nejde ovšem o standardní soupis uměleckých jmen, či skupin umělců pracující s anonymitou, najdeme zde kupř. také jména kritiků, spisovatelů, pedagogů, informace instrumentální povahy (kolaborace, kolektivní umění atd.), mnohdy s přesahy či prorůstáním anonymity i do jiných disciplín (např. do hudební sféry (skupina Gorillaz), filmové – zmínkami snímků (Muž bez minulosti, Mrtvý muž...), i pojmy slovníkovou formu narativně přesahující, nicméně volněji, avšak významově provázané - jako např. odhalení, originalita... Z uvedeného je zřejmé, že autorce nejsou cizí ambice o mnohem komplexnější uchopení tématu. Jeho výsledný obraz tedy netvoří lineární textová struktura, ale mnohovýznamový textový a znakový útvar, který vzniká vrstvením a skládáním z mozaiky dílčích obsahových sekvencí, tedy něco jako víceúrovňová struktura, v níž pojmy současně odkazují jak na sebe navzáje, tak na obrázky v přílohách. Vytvářejí tak jakýsi meta-text kroužící kolem ústředního tématu a z různých aspektů jej ozřejmující. Autorka se již v úvodu ostatně dotýká důležitého principu kombinatoriky – identitu chápe podobně jako „remix“, „sampling“ v oblasti hudby. Autorka sama práci výstižně označuje jako „subjektivní synoptickou mentální mapu“. Uvažujeme-li o metodologickém postupu a způsobu řešení, je důležité zmínit, že třebaže tento tvar či útvar nebyl původním vytčeným cílem (předpoklad počítal s klasickým lineárním textem), ale výsledkem intuitivní metody a usazujícím se teprve v průběhu práce, o to autentičtější a sympatičtější působí. Autorka zde prokázala svou intelektuální kreativitu přizpůsobit formu povaze práce a odvahu rozejít se s konvenční kategorií teoretické disertace.

Struktura i věcný informativní charakter hutných hesel mají encyklopedický ráz – ostatně autorka sama se přiznává k tomu (a důvody svého postupu poměrně sugestivně zdůvodňuje), že vede jakýsi dialog vlastních definic s wikipedií, jako s nejoblíbenější současnou databází informací. To nejpodstatnější je, že autorka vlastně nepředkládá čtenáři konzistentní, uzavřené, dokončené řešení tématu, ale svou individuální, ale velmi demokratickou variantu jeho vidění. Nelze přehlédnout, že v otevřenosti tvaru, struktury, svým způsobem odpovídající Ecovu konceptu „otevřeného díla“ však na druhé straně implicitně otevírá a přímo nabízí čtenáři mentální prostor, který má pro příjemce obrovský potenciál. Odpovídá totiž velmi dobře principu fragmentarizace a mnohosti informačních zdrojů (v jistém smyslu je jejich alegorií), systému, v němž se může čtenář sice snadno ztratit, ale může nepochybně především mnohé nacházet. Dílo ve stavu proměny je však současně autonomní sémantický princip (např. podle Adorna je dílo „silové pole vyzařující svou energii navenek“). Implikuje totiž mnohost významů nejen v závislosti na jeho (naší) vlastní schopnosti čtení (může

sledovat instrukce autora nebo je zcela ignorovat), ale především schopnosti tvoření – tedy neopakovatelné kreativní a interpretační subjektivity recipienta. Dílo vysloveně vyžaduje spolupráci autora a recipienta, čtenáře aktivuje ke vzájemné hře, teprve tehdy je smysl díla završen.

Netroufám si tvrdit, nakolik sehrály tyto úvahy v uvažování autorky a rozhodování o charakteru práce roli, domnívám se však, že naznačené poznámky jsou přinejmenším námětem k diskuzi. Protože já sama si nejsem jistá, do jaké míry je můj způsob interpretace relevantní, pokouším se formulovat okruhy témat k diskuzi. Kromě výše zmíněných okruhů by jako předmět diskuze stála za úvahu také např. otázka, nakolik vědomý byl koncept autorky, evokující něco jako „obrat od díla k textu“, popř. pokus o teoretické rozkrytí jeho filozofického a estetického pozadí. Jak známo - byl to právě Eco, kdo poukazuje na aktivní roli textu (připomeňme autorův známý výrok, že text je „stroj vymyšlený na vylákání interpretací“), popř. na problém tzv. kritéria koherence související s možnostmi interpretace.

Mám-li se vyjádřit k formální úpravě, je třeba zmínit, že vedle ideového konceptu je samu materiální povaha písemné části disertační práce třeba posuzovat jako koncept, výtvarné dílo. Text psaní na průsvitné fólie je výrazem vyhraněného tvůrčího záměru. Kostka textových informací, znaků, které má čtenář před sebou, představuje důsledně promyšlený koncept, se kterým se musí po svém vyrovnat. Bez nápadité manipulace s knihou – objektem je obsah nečitelný. Další apel jak aktivovat čtenáře? Pokud má studijní program *Umění ve veřejném prostoru* v závorce uvedeno jako subtéma „Strategie prezentace“, naplňuje téma práce Zuzany Janečkové zadání v maximální míře.

Předloženou disertační práci Zuzany Janečkové považuji za velmi podnětnou, provokativní, nicméně zdařilou a po její úspěšné obhajobě doporučuji udělení akademické hodnosti Ph.D.

21. září 2012

PhDr. Kaliopi Chamonikola, Ph.D.

